

УДК: 341.4

**ВИДАЧА ОСОБИ (ЕКСТРАДИЦІЯ) У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО
ЗЛОЧИНІВ МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ**

Маланчук Петро Михайлович,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
та судочинства ННІ права,
Сумський державний університет

Молчанова Аліна Павлівна,
студентка III курсу ННІ права,
Сумський державний університет

Інститут видачі включив до свого складу норми різних галузей права. У Кримінальному кодексі України передбачені матеріально правові підстави видачі особи обвинуваченій в скоєнні злочину і засудженого за вчинений злочин. Матеріальні підстави видачі, тобто те, що передує видачі та межі кримінальної відповідальності виданої особи, тобто те, що впливає з неї - все це предмет кримінального права.

У той же час процесуально-правові норми, що представляють собою правила поведінки організаційно-процедурного характеру, регламентують порядок, форми і методи реалізації норм матеріального права. Тому практичне здійснення видачі та пов'язані з екстрадицією взаємини компетентних органів і посадових осіб взаємодіючих держав повинні регламентуватися виключно кримінально-процесуальним законодавством. Питання, пов'язані з видачею певної особи не можуть вирішуватися в рамках інших, які не включають кримінально-процесуальних процедур.

Слід визнати, що видача це не миттєвий акт, а процес, що складається з послідовно здійснюваних процесуальних дій, пов'язаних з підготовкою до екстрадиції, безпосередньо самим фактом видачі та її наслідками. Тому видача, як складний, насичений нормами процесуального права і правилами процедурного характеру інститут знаходиться в сфері дії кримінально-процесуального права.

Інститут екстрадиції виріс з інституту видачі і зазнав багато змін, в даний період часу він стає на новий рівень розвитку. Інститут екстрадиції, як самостійний інститут права, є відносно новим явищем як в міжнародній практиці держав, так і кримінальному процесі.

Питанням екстрадиційної діяльності присвячено багато міжнародно-правових документів та рішень. У їх числі документи ООН (наприклад, Типовий договір про видачу, прийнятий на 45-й сесії Генеральної Асамблеї ООН; Римський статут Міжнародного кримінального суду та інші), Конвенції (Європейська конвенція про видачу, Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних, Берлінська конвенція про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання в державі, громадянами якої вони є) і міждержавні договори.

Міжнародно-правовими аспектами завдання і мета інституту екстрадиції не вичерпуються. Багато питань, що виникають в рамках інституту екстрадиції, вирішуються на рівні національного законодавства, в тому числі на рівні відомчого нормативного регулювання. Вони спираються на принципи міжнародного співробітництва - добровільності і взаємності.

Процедура екстрадиції дозволяє запитуючій стороні подати запитуваній стороні необхідні докази, що підтверджують наявність підстав для екстрадиції та підстави видачі, а та не має права ухилитися від їх розгляду.

На даний час інститут екстрадиції України зазнає подальшого розвитку з міжнародними інститутами. Кримінально-процесуальний кодекс України включає в себе главу 44, де пояснюється процедура видачі (екстрадиції) особи.

В наш час є дуже важливим захистити країни від злочинців і не дати втекти в інші держави. Співпраця з іншими країнами є дуже важливою, якщо злочин являє собою міжнародний характер, що створює загрозу для громадян країн, а тому інститут екстрадиції в кримінальному провадженні є важливим захистом для країни від злочинців.

Ключові слова : Кримінальний процесуальний кодекс, кримінальне провадження, видача, екстрадиція, процедура видачі (екстрадиції) особи.

Malanchuk P. M., Molchanova A. P. Extradition in Criminal Proceedings as to the Crimes of International Character. Institute of extradition included in its membership rules of various branches of law. The Criminal Code of Ukraine provided substantive legal basis for issuing person charged with a crime and convicted for the crime. Material bases issue, that is, prior to the issuance and limits of criminal liability of the person extradited, that is derived from it - it is the subject of criminal law.

At the same time procedural law, which are rules of conduct organizational, procedural, regulatory procedure, forms and methods of implementation of substantive law. Therefore, the practical implementation of the issuance and related extradition relations between the competent authorities and officials of cooperating countries should be governed exclusively by the criminal procedure legislation. Issues related to the issuance of a person can not be resolved within the other, which does not include criminal procedural procedures.

It should be recognized that the issue is not a momentary act but a process which has consistently carried out proceedings related to preparations for extradition, just the very fact issue and its consequences. Therefore, the issue of how complicated, full of procedural law and procedural rules of the institute is in the scope of criminal procedural law.

The Institute grew out extradition issue and the institute has undergone many changes during this period of time it becomes a new level of development. Institute of extradition as an independent institution of law is a relatively new phenomenon in international practice as states and criminal proceedings.

The issue of extradition of activity devoted a lot of international legal instruments and solutions. Among them are UN documents (for example, a typical extradition treaty, adopted by the 45th session of the UN General Assembly, Rome Statute of the International Criminal Court, etc.) Convention (European Convention on Extradition, the European Convention on Mutual Assistance in Criminal, Berlin Convention the transfer of persons sentenced to imprisonment to serve their sentence in the country of which they are) and interstate agreements.

International legal aspects of the problem and institute extradition goal is not exhausted. Many of the issues that arise within the institute extradition resolved at the level of national legislation, including at ministerial regulation. They are based on the principles of international cooperation - voluntary and reciprocity.

The extradition procedure allows the requesting party to submit the requested party needed evidence to support the grounds for extradition and the grounds for issuance, and she has no right to evade their consideration.

Currently the institute extradition Ukraine is undergoing further development with international institutions. Criminal Procedure Code of Ukraine includes Chapter 44, which explains the procedure for issuing (extradition) persons.

Nowadays is very important to protect the country from criminals and prevent escape to other countries. Cooperation with other countries is crucial if the crime is international in nature, which poses a threat to the citizens of, and therefore institute extradition in criminal proceedings is essential for the protection of the country from criminals.

Keywords : Criminal Procedure Code, criminal lproceedings, the issue of extradition, the procedure of issuance (extradition) person.

Постановка проблеми. Останнім часом в науковій літературі значна увага приділяється питанням видачі осіб з метою здійснення кримінального переслідування або виконання вироку. Різним аспектам даної проблеми присвячені дисертаційні дослідження, монографії та статті. Однак доводиться констатувати, що до теперішнього часу вченим не вдалося прийти до консенсусу за таким суттєвим питанням, як поняття видача.

Враховуючи швидкість розвитку інститута видачі, сформульовані багато років тому і визначення вже не є досить новим для сьогодення, тому що істотно змінилась нормативна база, виділилися нові напрямки міжнародного співробітництва, створені і діють міжнародні судові органи. Усе це потрібно враховувати в процесі формування поняття «видача». Видача проводиться з метою здійснення кримінального переслідування або виконання вироку. Саме своєю метою даний інститут відрізняється від суміжного інституту передачі особи з метою відбування покарання в державі громадянства, а також від адміністративних процедур (депортації, видворення, висилки).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика видачі (екстрадиції) у кримінальному провадженні є достатньо актуальною. Значним внеском у розробленні цієї проблеми стали праці таких вчених: О. І. Бастрикїна, О. І. Виноградової, С. М. Вихриста, О. Г. Волеводза, В. М. Волженкіної, Л. Н. Галенської, Н. Г. Гасимова, Г. В. Ігнатенка, О. Н. Карпова, І. В. Лешукової, А. Г. Маланюка, В. Т. Маляренка, П. Г. Назаренка, К. С. Родіонова, І. В. Путової, М. П. Свистуленка, В. Б. Смелїка, В. М. Тертишника, Л. Д. Удаलोвої та інших вчених.

Мета статті полягає у з'ясуванні поняття видачі та екстрадиції, дослідити характерні риси, процедуру видачі (екстрадиції) особи щодо злочинів міжнародного характеру.

Виклад основного матеріалу. В даний час підвищився інтерес дослідження інституту

екстрадиції. Так, актуальним теоретичним і практичним питанням цієї фінансової інституції, його історії, сучасного стану та перспективам розвитку присвячені не тільки численні наукові статті, а й фундаментальні дослідження, виконані на монографічному рівні. В юридичній літературі термін «екстрадиція» прийнято розглядати як у вузькому, так і в широкому сенсі. У вузькому сенсі він є синонімом поняття «видача особи для кримінального переслідування або виконання вироку», а в широкому – виступає як узагальнюючий термін, що охоплює не тільки видачу для кримінального переслідування, а й суміжний з нею підінститут передачі осіб міжнародних судових органів, а також інститут передачі осіб з метою відбування покарання. Однак з питання співвідношення термінів «екстрадиція» та «видача», то з цього питання існують різні точки зору. Згідно з міжнародними положеннями видача (екстрадиція) полягає в передачі особи, яка вчинила злочин державою, на території якого воно перебуває, запиту державі. Однак екстрадицію не можна зводити до видачі і пояснювати її видачею, перш за все тому, що в сучасних умовах видачі злочинців екстрадицією не обмежується. Процедура екстрадиції може завершуватися і відмовою у видачі.

Автори вважають, що інститут екстрадиції виріс з інституту видачі і зазнав багато змін, в даний період часу він стає на новий рівень розвитку. На думку даних авторів, інститут екстрадиції розширив свої кордони, і ставити на один рівень два таких поняття як екстрадиція і видача не доцільно, так як норми, які стосуються інституту екстрадиції, явно не вписуються в ті межі, які має видача. Інститут екстрадиції, як самостійний інститут права, є відносно новим явищем як в міжнародній практиці держав, так і кримінальному процесі.

Ефективним правовим інститутом, використовуваним у міжнародній практиці співпраці держав у сфері кримінального процесу є інститут екстрадиції, за допомогою якого в кожному конкретному випадку забезпечується

невідворотністю відповідальності та покарання осіб, які вчинили кримінально карані діяння.

На сьогоднішній день правові основи видачі не вичерпуються нормами міжнародного права. П. Р. Измайлов вважає, що «екстрадицією можна визначити як вид правової допомоги, що здійснюється суб'єктами міжнародного права на прохання або вимогу компетентних органів, що включає видачу обвинувачених і засуджених з метою їх залучення до кримінальної відповідальності або відбування покарання на основі міжнародно-правових норм і внутрішньодержавного законодавства» [4, с. 46]. Підставою для видачі злочинців в сучасному міжнародному праві можна вважати двосторонні та багатосторонні договори, національні закони про видачу, іноді – принцип взаємності і моральні норми.

Так на думку І. В. Очкасова, «екстрадиція – це найдавніша форма взаємної допомоги держав у боротьбі зі злочинністю, при якій здійснюється передача одної держави іншій, особу, переслідуємої за скоєний злочин, для залучення його до кримінальної відповідальності або для виконання винесеному йому вироку» [2, с. 16]. П. С. Налбандян вважає, що «екстрадиція – це процесуальна процедура з видачі особи для уголовного переслідування, виконання вироку, а також передачу особи для відбування покарання або застосування до нього примусових заходів медичного характеру в іноземній або українській державі» [3, с. 253].

Питанням екстрадиційної діяльності присвячено багато міжнародно-правових документів та рішень. У їх числі документи Організації Об'єднаних Націй (наприклад, Типовий договір про видачу, прийнятий на 45-й сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй; Римський статут Міжнародного кримінального суду та інші), Конвенції (Європейська конвенція про видачу, Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних, Берлінська конвенція про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання в державі, громадянами якої вони є) і міждержавні договори.

Міжнародно-правовими аспектами завдання і мета інституту екстрадиції не вичерпуються. Багато питань, що виникають в рамках інституту екстрадиції, вирішуються на рівні національного законодавства, в тому числі на рівні відомчого нормативного регулювання. Вони спираються на принципи міжнародного співробітництва – добровільності і взаємності.

Видача закордонних громадян і людей без громадянства допускається зазвичай лише у

випадках, передбачених міжнародним договором, що зв'язує відповідні держави, або за законом розсудом держави. Договір про екстрадицію, підписаний двома сторонами, самі по собі не є підставами для екстрадиції. Це лише юридичне обґрунтування можливості такого заходу.

У відповідності зі сформованою міжнародною практикою вимога про видачу злочинця держава пред'являє у випадках, коли: 1. злочин скоєно на території держави; 2. злочинець є громадянином цієї держави; 3. злочин був спрямований проти цієї держави і завдало шкоди. При цьому видача злочинців передбачає дотримання ряду умов: а. злочин, за вчинення якого пред'явлено вимогу про видачу, має визнаватися злочином і за законами країни, в якій знаходиться злочинець; б. якщо за законами країни, що вимагає видачі, за злочин передбачена смертна кара, то умовою видачі зазвичай служить надана владою держави, що вимагає видачі, гарантія того, що смертна кара до виданого злочинця застосована не буде.

Процедура екстрадиції дозволяє запитуючій стороні подати запитуваній стороні необхідні докази, що підтверджують наявність підстав для екстрадиції та підстави видачі, а та не має права ухилитися від їх розгляду.

Екстрадиція включає офіційний запит для встановлення місцезнаходження особи, яка підлягає видачі, арешт і видача такої особи на території запитуваної сторони. Контролюючі обставини, які можуть перешкодити видачі, це прийнятті рішення за запитом, фактична здача такої особи під юрисдикцією запитуючої держави. Кримінально-процесуальний кодекс України передбачає наступні види процедур видачі: звичайні (нормальні) і спрощені, а також тимчасові видачі. Звичайна (нормальна) видача, якщо приймається запит про видачу, центральна влада (Міністерство юстиції та / або Генеральна прокуратура Управління) здійснює самостійно або за дорученням територіальній прокуратурі, перевірку обставини, які можуть перешкоджати видачі особи [5]. Така перевірка видачі здійснюється протягом 60 днів. Цей термін може бути продовжений відповідним центральним органом. Результати перевірки видачі разом з рішенням про таку перевірку, має бути направлено відповідному центральному органу України, який приймає рішення про видачу чи не видачу особи. Після того, як рішення прийняте, його копія з перекладом на зрозумілу для правопорушника мову має бути доставлено до шуканої особи. Якщо протягом 10 днів, вказане рішення не буде оскаржено в суді, фактичне розпорядження до цієї особи компетентним

органам іноземної держави, повинне бути організовано.

Спрощена процедура видачі з України може застосовувати письмову заяву такої особи на його / її згоду на видачу, враховуючи наявність адвоката і затвердження слідчим суддею. Якщо відповідну заяву отримано, видача здійснюється без повної перевірки можливих перешкод на шляху видачі. Прокурор може звернутися до слідчого з клопотанням про затвердження згоди особи на видачу. Слідчий суддя повинен розглянути клопотання з участю особи, яка підлягає видачі; його / її адвоката і прокурора. Слідчий суддя повинен гарантувати, що особа, яка підлягає видачі, добровільно погоджується з видачею і розуміє всі наслідки видачі, а потім вирішує затвердження згоди на його / її спрощену видачу або про відмову в ньому. Згода особи на спрощеній процедурі видачі не може бути відкликана після затвердження згоди з боку слідчого судді. тимчасової видачі для того, щоб запобігти закінченню терміну давності для переслідування або втрати доказів у кримінальному судочинстві. Прохання про тимчасову видачу може бути відправлено, чи запит про тимчасову видачу повинен бути схваленим, і така особа повинна бути повернута у відповідну іноземну державу в межах погодженого періода. У разі необхідності, компетентний орган України, який здійснює кримінальне переслідування, має підготувати документи для продовження тимчасового терміну видачі, які спрямовуються до відповідного центрального органу не пізніше, ніж за 20 днів до закінчення терміну дії періода екстрадиції.

Відповідно до статті 592 КПК України, де зазначається, що після прийняття рішення про видачу особи, центральний орган може відстрочити фактичну здачу особи до іноземної держави, якщо: 1. особа, щодо якої прийнято рішення екстрадиції, притягнутий до кримінальної відповідальності або відбування покарання у вигляді позбавлення або обмеження волі за скоєння іншого злочину в Україні - до завершення попереднього слідства або судового розгляду, які відбувають покарання або звільнення від покарання за будь-яких поважних причини; 2. особа, видача якої запитується, серйозно хвора і за станом здоров'я не може бути передана. У разі виникнення обставин, які можуть перешкодити видачі особи протягом періода відстрочки, центральний орган має право переглянути своє рішення про видачу. Інша особливо актуальна інформація (наприклад, специфічні вимоги, що стосуються подвійної підсудності), де подвійна підсудність є

обов'язковою вимогою для видачі. Особа, яка отримала статус біженця, статус особи, яка потребує додаткового захисту, або була надано тимчасовий захист в Україні не може бути видана державі, як біженець, а також до іноземної держави, де здоров'я, життя або свобода перебуває під загрозою за ознакою раси, віросповідання (релігії), етнічної приналежності, національності (громадянства), членства в певній соціальній групі або політичних переконань, за винятком випадків, передбачених міжнародним договором України (частина 2 ст. 589 КПК України) [1]. Відповідно договору, договірні сторони зобов'язуються на прохання один одного видавати злочинців, які знаходяться на їх території. Відповідно договору, злочини, що вимагають видачі, які згідно із законодавством обох договірних сторін є злочинами і їх вчинення передбачає: покарання у вигляді позбавлення волі на строк не менше одного року або інше більш тяжке покарання відповідно до законодавства України; позбавлення волі на строк не менше одного року або інше більш суворе покарання відповідно до законодавства.

Видача не має місця ні в одному з наступних випадків: фізична особа є громадянином запитуваної договірної сторони; фізичній особі, був наданий притулок в запитуваної сторони відповідно до її законодавства; відповідно до законодавства однієї з договірних сторін, кримінальну справу було впроваджено тільки за приватною скаргою потерпілого. Запитувана договірна сторона може відмовити в проведенні екстрадиції, якщо: відповідно до законодавства запитуваної договірної сторони, він має юрисдикцію по відношенню до злочину, про який йдеться в запиті про видачу; запитувана договірна сторона порушила кримінальне переслідування за той же злочин проти людини, що запитується для видачі.

Запит про видачу повинен бути представлений в письмовій формі і включати в себе: найменування запитуючої установи; текст закону про термін давності для притягнення до кримінальної відповідальності; текст закону, який служить в якості основи для лікування дій, з вказівкою на злочини, за яких передбачені покарання.

Процес видачі як в теорії, так і в реальності діє як посередник випробувань, а в залежності від обставин, коли підозрюваний є фізично поза межами держави, які стверджують кримінальну юрисдикцію над ним і його судом. Крім того, правило подвійної злочинності і принцип спеціалізації слід застосовувати розумно,

наскільки це можливо, вид швидкості, з якою інновації входять в наш світ.

Держави, уряди і народи в діаспорі повинні співпрацювати, щоб засудити злочинність у всіх її формах і наслідках, і взятися всім разом, щоб покласти кінець темній епохі безкарності, не дозволяти державам приховувати злочинців по всьому світу.

Висновки. Видача особи – передача особи, компетентними органами, яка вчинила злочин у державі, на території якій вона перебуває, запитуваній державі, якщо такий злочин завдав значну шкоду. Однак екстрадицію не можна зводити до видачі і пояснювати її видачею, перш за все тому, що в сучасних умовах видачі злочинців екстрадицією не обмежується. Процедура екстрадиції може завершуватися і відмовою у видачі. Так, поняття видачі і екстрадиції відрізняються, оскільки екстрадиція є родовим поняттям, а видача – видовим поняттям. Видача особи (екстрадиція) є формою міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні (ст. 542 КПК України), її порядок регламентується главою 44 КПК України «видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція)» й застосовується за умови перебування особи, що вчинила кримінальне правопорушення (злочин) в одній державі, на території іншої. Процедура екстрадиції дозволяє запитуючій стороні подати запитуваній стороні необхідні докази, що підтверджують наявність підстав для екстрадиції та підстави видачі, а та не має права ухилитися від їх розгляду.

Екстрадиція включає офіційний запит для встановлення місцезнаходження особи, яка підлягає видачі, арешт і видача такої особи на території запитуваної сторони. Контролюючи

обставини, які можуть перешкодити видачі, це прийнятті рішення за запитом, фактична здача такої особи під юрисдикцією запитуючої держави. Кримінально-процесуальний кодекс України передбачає наступні види процедур видачі: звичайні (нормальні) і спрощені, а також тимчасові видачі.

Отже, «екстрадиційність» злочинів міжнародного характеру вимагає перегляду положень ряду міжнародних договорів, зокрема, положень, що можуть бути використані з метою перешкоджання реалізації завдань кримінального провадження щодо злочинів міжнародного характеру, та навіть більше, інтересам світового співтовариства у боротьбі з міжнародною злочинністю. Позитивно, що останніми роками дослідженню інституту екстрадиції, а також забезпеченню прав та свобод особи, щодо якої приймається таке рішення, приділяється значна увага, що знайшло відображення у новому кримінальному процесуальному законодавстві. Так, мова йде про закріплення переліку прав особи, видача якої запитується (ст. 581 КПК України), прийняття рішення про екстрадиційний арешт судом (ст. 584 КПК України), можливості оскарження рішення про видачу особи (екстрадицію) (ст. 591 КПК України). Такі кроки є прогресивними, адже забезпечення судового контролю над законністю та обґрунтованістю екстрадиції особи спрямовано на дотримання її прав та свобод. Також реалізації завдань з видачі особи (екстрадиції) сприяє регламентація порядку діяльності компетентних органів при здійсненні екстрадиційної перевірки, екстрадиційного арешту, тимчасового арешту та тимчасової видачі особи (п.п. 8–11 ст. 541, ст. ст. 579–587 КПК України).

Використана література :

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Очкасова І. В. Становлення і розвиток інституту екстрадиції / І. В. Очкасова // Юридичний журнал. – № 1-2 (13-14). – 2005. – С. 16-21.
3. Налбандян П. С. Проблеми регламентації і здійснення екстрадиції по кримінально-процесуальному законодавству / П. С. Налбандян. – № 11. – 2012. – С. 253-256.
4. Ізмайлов П. Р. Проблеми екстрадиції в міжнародному публічному праві / П. Р. Ізмайлов. – № 5. – 2010. – С. 46-55.
5. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. Матеріали про результати роботи Головного управління міжнародно-правових зв'язків та європейської інтеграції Генеральної прокуратури України у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua>.